

TÜRK GAZETELERİNE GÖRE 1946-1950 YILLARI ARASINDA TÜRK- İTALYAN İLİŞKİLERİ

*According to Turkish Newspapers Turkish- Italian Relations between
1946-1950*

Hande EROL*

Öz: Türkiye ve İtalya, Akdeniz’de ortak çıkarları bulunan, ortak tarih ve değer paydaları olan iki bölgesel güçtür. İki ülkenin bölgesel ve uluslararası sorunlara çözüm bulunması konusunda işbirliği içinde çalışma isteği mevcuttur. Bu çalışma İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde iki ülke arasındaki bu ilişkileri sadece siyasi açıdan değil, ticari ve sosyo- kültürel açılarından da incelemektedir. Çalışmanın yöntemi açısından incelenen dönemin (1946- 1950) kaynakları kısıtlı olması sebebiyle, çalışmanın esas kaynakları olarak döneme en iyi şekilde ışık tutan gazeteler ve dergiler taranmıştır. Ayrıca çalışma, Ankara Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgelerinden faydalanılarak desteklenmiştir. Çalışmanın giriş kısmında Türk Milli Mücadelesi diye adlandırılan dönemde Türk- İtalyan İlişkileri, ikinci kısmında Atatürk Türkiyesi ile Mussolini İtalyası dönemi, üçüncü kısımda İkinci Dünya Savaşı sırasında Türk- İtalyan ilişkileri, son kısımda da İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Türk- İtalyan İlişkileri incelenmiştir. Çalışmanın vardığı tespit; 1946- 1950 yılları arasında İtalya ve Türkiye arasındaki dostça ilişkiler siyasi ve ticari ilişkilerde olduğu kadar sosyo- kültürel ilişkilerde de kendini göstermiş ve İtalya Türkiye’nin vazgeçilmez bir ortağı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: İtalya, Türk-İtalyan İlişkileri, İkinci Dünya Savaşı.

Abstract: Turkey and Italy are two regional powers that share common interests, common history, and common values in the Mediterranean basin. In this respect, it would be appropriate to define Turkish-Italian bilateral relations as a strategic partnership. This study try to explain political, social and cultural relations between the Turkey and Italy. Main sources of this study is newspapers and archive documents. In the first part of this study examined Turkish- Italian relations during the Turkish National Struggle Era. In the second part of study examined Turkey of Atatürk’s and Italy of Mussolini’s. In the third part of study examined Turkish- Italian relations during the World War II and in the last part of study examined Turkish- Italian relations after the World War II. According to this study, in Italy, it was defeated in Second World War after the regime change occurred from the Turkish-Italian relations was followed by a friendly looking.

Keywords: Italy, Turkish- Italian Relations, World War II.

* (Dr. Öğr. Üyesi); Gümüşhane Üniversitesi, Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Bölümü, Gümüşhane-Türkiye. Email: handezeyneperol@outlook.com; **Orcid ID:** <https://orcid.org/0000-0002-0525-3846>

1. Giriş

19.yüzyılın sonlarında ulusal birliğini sağlayan İtalya, 20.yüzyıl başlarında emperyalist rekabet ortamında gözünü Akdeniz Havzası'na dikmiş kendisini kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nun mirasçısı olarak görerek, bu politika çerçevesinde Osmanlı topraklarını hedef seçmiştir.¹ Daha 19.yy'ın başlarından itibaren kendisine hedef seçtiği Tunus'un Berlin Kongresi'nde siyasî dengeler çerçevesinde Fransa'ya 'hediye' edilmesinin ve 1881'de Fransa tarafından işgal edilmesinin ardından İtalya ilk başlarda uzak bir coğrafya olan Habeşistan'ı elde etmeye çalışmış ancak burada da başarısız olmasından sonra yönünü Osmanlı'nın Afrika'nın kuzeyinde egemenliği altında kalan son toprak parçası olan Trablusgarp'a çevirmiştir. Osmanlı Devleti'nin bir çöküş dönemi yaşadığının farkında olarak politikalar geliştiren İtalya, Avrupa siyasî dengelerini çok iyi okuyarak çeşitli manevralarda bulunmuş ve Trablusgarp'a yönelik girişeceği hareket için bütün büyük Avrupa devletlerinin onayını almıştır.² 26 Nisan 1915 tarihinde ise İtalya, İngiltere ve Fransa ile imzaladığı Londra Anlaşması ile I.Dünya Savaşı'na İtilaf Devletleri safında katılmayı kabul etmiştir. Buna göre, İtalya'nın Osmanlı topraklarındaki menfaatlerini içeren 9.madde “*Asya Türkiye'sinin tamamen paylaşılması halinde, İtalya'nın Akdeniz Bölgesi'nde adilane bir pay almasını tasdik ederler*” şeklindeydi.³

Böylece İtalya, Anadolu üzerinde tatmin edici menfaatler elde edince savaşa girmiştir. Ancak İngiltere ve Fransa'nın geri kalan Anadolu'yu kendi aralarında paylaşmaları sonucunda imzalanan Sykes-Picot Anlaşmasını daha sonradan öğrenen İtalya'nın müttefikleri ile olan ilişkileri gergin bir safhaya girmiştir çünkü İtalya Anadolu'daki payının Fransa'dan daha az olacağını öğrenmişti.⁴ Bu sebeple imzalanan St. Jean de Maurienne Anlaşması ile Rus hükümetinin de onaylaması şartıyla İtalya'ya İzmir vaat edildiği gibi İzmir'in kuzeyi, Afyon'un güneyi, Kızılırmak'ın güneyi de verilmişti. İtalya'nın Anadolu'ya sahip çıkmasının tek nedeni, elbette ki sadece Eski Roma İmparatorluğu'nu diriltmek değildi. İtalya bir Akdeniz ülkesi olmasına rağmen, Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik hayatında çok küçük bir yer tutuyordu.⁵

¹ İlhan Uzgel, “Batı Avrupa İle İlişkiler” *Türk Dış Politikası*, (1919-1980), Ed. Baskın Oran, c.I, İletişim Yay., İstanbul, 2004, s.151.

² Hasan Tevfik Güzel, “Hasta Adam” Osmanlı Devleti Karşısında Başarılı Bir İtalyan Diploması Örneği: Trablusgarp Savaşı”, *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical Researches*, Mart/March 2017, Yıl/Vol. 2, No. 1, s.114.

³ Mevlüt Çelebi, *Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2002, s.20-21.

⁴ Nuri Köstüklü, *Milli Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 1999, s.9.

⁵ Kadir Gündoğan, *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türk-İtalyan İlişkileri*, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1990, s.48.

İtalya; Roma İmparatorluğu'nun tabii mirascısı olarak görmüş ve o devletin egemen olduğu coğrafyada ve bu arada Anadolu'da tarihi hak iddia etmiştir. Öyle olunca da, I. Dünya Savaşı öncesinde başlayan Anadolu'ya arkeoloji heyetleri göndermenin anlamı; geçmiş olduğu kadar geleceği de keşfetmek olarak görülmüştür. Osmanlı Hükümeti; İtalya'nın Anadolu'ya nüfuzunda öncü birlikler gibi rol oynayan arkeoloji heyetlerinin çalışmalarından rahatsız olmuştur. İtalya'nın amacı her ne kadar bilimsel görünse de bu çalışmalar yerleşme planları kurdukları Batı Anadolu'yu keşif çalışmalarıydı.⁶

1918 yılında Mondros Mütarekesi'nin ardından başkentteki işlerini yüksek komiserler aracılığıyla yürüten devletlerden biri olan İtalya, bu iş için Kont Carlo Sforza'yı İstanbul'a göndermiştir.

“Türkler'e karşı sömürgeci olarak değil, bir dost olarak geldiğimi göstermeyi arzu ediyorum” diyen Sforza, İtalya'nın Türkiye'ye karşı izlemesi gereken politikanın ana hedeflerini şu şekilde belirlemiştir; *“İtalya, Türkiye'nin bütününe endüstrisi için bir pazar olarak bakmalıdır. Bu yüzden bir çatışmaya karşı çıkmalıdır. Bunun içinde Türkiye ile her iki taraf için de tatminkar sayılacak bir barış yapmayı kabul ve arzu etmenin gerekli olduğunu ve Türkler'in hoşnutluğunu kazanmanın bizim için de elde edilmesi mümkün olan tüm menfaatlerin en güvenilirini olacağına inanıyorum.”*⁷

Hedeflerine ulaşmak için farklı metotlar izleyen İtalya, bu doğrultuda işgallerden önce büyük propagandalar yaparak halkı bu duruma hazırlıyor, hedefindeki bölgeleri ziyaret ederek, halkın İtalyan askerlerine alışmasını sağlıyor ve işgallere hukuki dayanak bulmak için önceden hazırlanmış asayişsizliklere sebep oluyordu.⁸ Bu politikadaki amaç, halkla kurulan iyi ilişkiler sayesinde İtalyan endüstrisi için büyük avantajlar sağlayabilecek zenginliğe sahip işgal bölgesini en azından yarı sömürge haline getirmektir.⁹ Bu düzenli ve sistemli işgal politikaları sayesinde, 28 Mayıs 1919 tarihinde İtalyanlar, Antalya ile başlayan işgallerini Konya, Menteşe sahilleri, Bodrum, Marmaris, Fethiye, Kuşadası, Selçuk, Söke, Milas, Çine, Burdur ve Muğla'yı da kapsayacak şekilde genişlettiler. Bu işgallerden sonra İtalyanlar, bölgedeki halkla iyi ilişkiler kurmaya devam etmiş, onlara himaye vesikaları dağıtmış, hastane gibi kuruluşlar açarak halkı ücretsiz tedavi etmişlerdir. Türkiye'de bu şekilde devam eden dostça ilişkiler Avrupa başkentlerinde ve özellikle Roma'da da sürüyordu.

⁶ Mevlüt Çelebi, “Antalya Bölgesi'nde İtalyan Arkeoloji Heyetleri”, *ADALYA X*, 2007, s.12.

⁷ Mevlüt Çelebi, “Mondros Mütarekesi'nden Sonra Batı Anadolu'da İtalyan Faaliyetleri”, *Ege Üni. Edb. Fak. Tarih İnc. Dergisi*, XIII, İzmir, 1998, ss.146-147.

⁸ Gündoğan, a.g.t., s.49.

⁹ Çelebi, a.g.m, s.130.

Kemalist temsilciler, Roma'da silah ve mühimmat satın alınması ve Türkiye'ye gönderilmesi faaliyetlerini de sürdürüyordu.¹⁰

12 Mart 1921 yılında Londra'da Ankara Hükümeti'ni temsil eden Hariciye Vekili Sami Bey ile İtalya arasında bir anlaşma imzalanmış ancak bu anlaşma Misak-ı Milli'ye uymadığı için yürürlüğe girmemiştir. Anlaşmaya göre, İtalya'nın İzmir ve Trakya'nın Türkiye'ye bırakılması konusunda desteğine karşılık bu ülkeye Antalya, Burdur, Muğla, Isparta, Afyon gibi bölgelerde ekonomik imtiyazlar verilecekti. Ayrıca İtalyan Hükümeti en geç barış anlaşması tasdik edildiği tarihte iki ülke arasında yapılan anlaşma uyarınca halen Osmanlı topraklarındaki birliklerini çekeceğine dair resmi güvence vermekteydi.¹¹ Bu olaydan sonra Anadolu'da Yunanlılara karşı verilen bağımsızlık mücadelesinin başarılı olmasının İtalya üzerinde de etkili olacağını düşünene Mustafa Kemal haklı çıkmış ve İtalyanlar 5 Temmuz 1921 tarihinden Anadolu'dan çekilmeye başlamışlardır.

2. Cumhuriyet Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri

Milli Mücadele döneminde, Türk bağımsızlık hareketine her türlü desteği vermiş olan İtalya ile ilişkilerimiz, Lozan Anlaşması'ndan sonra İtalya'nın yayılmacı siyaseti nedeniyle bozulmuş¹² İtalya bu dönemde Türkiye'nin dış politikasında hep dikkate almak zorunda olduğu bir ülke olmuştur. Bunun sebebi şüphesiz 1922 yılında yönetimi ele geçiren Benito Mussolini önderliğinde, faşist rejimin tüm İtalya'ya hakim olmasıdır.

İtalya'da faşist dönemin dış politikası tamamıyla Mussolini'nin kişisel görüşlerini yansıtmaktaydı. Mussolini'ye göre, “ İtalya genişleyen bir devletti, ekonomik ve toplumsal bakımdan genişlemek isteyen her devlet için de emperyalizm vazgeçilmez bir zorunluluktur.”¹³

Mussolini 1923 yılında İtalyan parlamentosunda yaptığı “ Adriyatik Denizinin İtalya'ya yetmeyeceğini söylüyor ve Akdeniz'e açılmanın gereğinden” söz ediyordu.¹⁴

Bu dönemde Türkiye ile İtalya arasında ilk ciddi problem Musul meselesi sırasında yaşanmıştır.¹⁵ Buna göre, İngiltere, İtalya'ya Güneybatı Anadolu'yu vaat ederek Musul konusunda Türkiye'ye karşı yanına çekmiştir. Türkiye, Musul'u kuvvetle almak teşebbüsünde bulunduğu

¹⁰ Cemil Özgül, *Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'daki Çalışmaları*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay, Ankara, 1989, s.94.

¹¹ Fabio L. Grassi, *İtalya ve Türkiye Sorunu* (1919- 1923), Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2003, s.142.

¹² Mevlüt Çelebi “Atatürk Dönemi Dış Politikasında İtalya Faktörü”, *Türkler Ansiklopedisi*, c.16, Ankara, 2002, s.662.

¹³ Oral Sander, *Siyasi Tarih*, c.II, İmge Kitabevi, Ankara, 1989, s.11.

¹⁴ Uzel, *a.g.m.*, s.293.

¹⁵ Köstüklü, *a.g.e.*, s.432.

takdirde İtalya'nın Anadolu'ya asker çıkaracağı söylentileri dolaşmaya başlamış Mussolini'nin 1926 yılında Trablusgarb'ı ziyareti sırasında yayımlacı hedeflerini yinelemesi Türkiye'nin kaygılarını daha da arttırmıştı.¹⁶

1927 yılında gerçekleşen Milano Görüşmeleri sonucu imzalanan Tarafsızlık Anlaşması'na göre taraflar aralarında çıkan anlaşmazlıkları barışçı yollarla çözeceklerdi.¹⁷ 1932 yılında 1928 Türk-İtalyan Anlaşması 5 sene süre ile uzatılmış ve iki ülke arasında bir protokol imzalanmıştır. Bu görüşmelerin sonucu olarak da İtalyan hükümetinin Türkiye'ye 25-30 milyon liralık kredi açması kararlaştırılsa da söz konusu kredi hiçbir zaman verilmemiştir. Bu arada Tevfik Rüştü Aras ve İtalyan elçisi Pompeo de Aloisi arasında 4 Ocak 1932 tarihinde Ankara'da yeni bir anlaşma imzalanmış buna göre, Meis Adası etrafındaki 30 adadan 19'u Türkiye'ye 11'i de İtalya'ya verilmek suretiyle iki taraf arasında paylaştırılmıştır.¹⁸

Bu yıllarda Türk-İtalyan ilişkilerinin odak noktasını oluşturan Oniki Ada ve Meis ile ilgili tarihsel sürece baktığımızda; Lozan Anlaşmasından sonra Oniki Adanın egemenliği İtalya'ya verilmiş, Türkiye bu duruma karşı çıkmamış, Yunanistan ise Oniki Adanın İtalyan egemenliğinde kalması meselesine “ adaların gelecekteki kaderlerinin belirlenmesi” hususunda rezerv koymuştu.¹⁹

1928 Anlaşması ile Meis Adası ve civarındaki adacıklar için İtalya ile tekrar başlayan görüşmeler bir sonuç vermemiş, bu sorun Lahey Adalet Divanı'na havale edilmişti. Ancak bu havalenin sonucu beklenmeden 1932 yılında her iki ülke arasında bir anlaşmaya varılmıştı.²⁰ Bunlar dikkate alındığında söz konusu adalar üzerindeki İtalyan politikasını iki noktada toplamak mümkündür, bunlardan birincisi gelecekte Doğu'ya doğru uzanmak için bu adalarda askeri üsler yapmak, ikincisi ise işgalini kesinleştirmek için Adalar halkını İtalyanlaştırmaktır.

Bunlardan birincisi Türkiye'yi hedef alırken, ikincisi Yunanistan'ı ilgilendirmekteydi. İtalyanlar, bu politikalarını fırsat buldukça uygulamış, İtalyan donanması Leros ve Astropolya adalarında büyük deniz tahkimatı yapmıştır.²¹ İtalyanların bu adalara gelmeleriyle birlikte adalardaki Rum okullarında Rumcanın yerini İtalyanca almakta ve yerli halkı göçe zorlayan baskılar yapılmaktaydı. Dışarıya giden ahalinin yerine hemen İtalyanlar

¹⁶ Uzgel, *a.g.m.*, s.293.

¹⁷ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, c.I-II, Alkım Yayınevi, İstanbul, s.328.

¹⁸ Eyüp Atıcıoğlu, *Cumhuriyet Gazetesinde Türk-İtalyan İlişkileri*, Basılmamış Lisans Tezi, Manisa, 2002, s.17.

¹⁹ Ahmet Özgiray, “ Türk-İtalyan Siyasi İlişkileri” *Ege Univ. Tarih İncelemeleri Dergisi*, 5, 1990, s.136.

²⁰ Köstüklü, *a.g.e.*, s.435.

²¹ *A.g.e.*, s.435.

yerleştiriliyor ve İtalyanlar muhafızlarının Rum kızları ile evlenmesi mecburi tutuluyordu. Ayrıca, Ortodoks olan Rumlar üzerinde Katolikleştirme politikası da izlenmekteydi.²² Tüm bunların dışında, İtalyanların Akdeniz’de nüfuz sahibi olmak için her şeyi yapabileceklerini gösteren başka bir olay da 19 Mart 1934 tarihinde Mussolini’nin İkinci Beş Yıllık Faşist Kongresi’nde yaptığı konuşmada İtalya’nın tarihi emellerinin Asya ve Afrika’da olduğunu açıkça söylemesidir. Bu konuşma, Türk makamlarının şiddetli tepkisine yol açmış Türk devleti bu konuşmadan sonra İtalya’yı yeniden ciddi bir tehdit olarak algılayarak, yeni bir dış politika belirleme yoluna gitmiştir.²³ Buna göre, İngiltere ve Fransa gibi İtalya’yı destekleyeceği düşünülen ülkelerle ilişkileri dostane bir temele çekmek, İtalya’nın temel saldırı güzergâhı olarak görülen Balkanlar’a önem vermek ve Boğazlarda tam hakimiyet sağlamak kararlaştırılmıştı.²⁴ Bu yeni dış politikaya uygun olarak Türkiye 1934 yılında Balkan Paktına girmiştir. Buna karşın İtalya bunun gibi birtakım girişimlerin kurulmasında Türkiye’nin etkin rol aldığını ve ittifakların kendisine karşı bir hareket olduğunu görmüş ve aynı yıl ilişkiler gergin bir safhaya girmiştir. Bu gerginliğin etkisiyle 1934’e kadar Türkiye’nin dış ticaretinde en önemli yeri işgal ederken, aynı yıl bu yerini kaybetmiş, iki devlet arasındaki ticaret hacminde büyük bir düşme olmuştur.²⁵

7 Ocak 1935’de İtalya Başbakanı ve Fransa Dışişleri Bakanı arasında imzalanan anlaşmanın ardından Fransız Harbiye Bakanı’nın İtalya’ya gitmesi²⁶ İtalyanlar’ın hedefi olan Akdeniz hakimiyeti için ilk adımı nereye atacakları sorusunu akıllara getirirken, Ekim 1935’de İtalya, Ege’deki adalarda askeri tahkimata başlamış ve arkasından Habeşistan’a saldırmıştır. Bu olay faşizmin temel noktası olmuş, Mussolini’nin kazandığı başarılar yalnızlığı konusundaki inancını pekiştirerek o tarihten başlayarak silah gücüyle herşeyi yapabileceğine inanmasını sağlamıştır. ²⁷ İtalya-Habeş Harbi’nin Türkiye ve Avrupa’nın tepkilerini çeken önemli sonuçları şunlardır: “*Habeş Harbi, Türkiye’nin milletlerarası ilişkilerde hangi cephede yer aldığını göstermiştir. Ana amaç, toprak bütünlüğünün uluslararası statüko içinde korunması ve sürdürülmesidir. Güvenliğin ön planda olduğuna ve barışın korunması için uluslararası örgütlerin içinde*

²² A.g.e., s.435.

²³ Mehmet Gönlübol-Cem Sar, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Ankara Üniv. Siy. Bil Fak.Yay, Ankara,1969, s.116.

²⁴ Çelebi, a.g.m.,s.668.

²⁵ Köstüklü, a.g.e, s.436.

²⁶ Kazım Karabekir, *İngiltere, İtalya ve Habeş Harbi*, Emre Yay, 5.Baskı, İstanbul, 2000, ss.40-41.

²⁷ Paul Guichonnet, *Mussolini ve Faşizm*, İletişim Yay, İstanbul, 1998, s.79.

olunması gerektiğine inanılmaktaydı. İtalya'ya zecr-i tedbir uygulamasına katılmıştır.”²⁸

İtalya'nın Habeşistan'a saldırması, Milletler Cemiyeti'nin İtalya'nın saldırganlığına karşı bir takım tedbirler almasına yol açmıştır. Milletler Cemiyeti'nin barışı koruma çabalarını destekleyen Türkiye de bu tedbirlere katılmıştır. Bunun üzerine İtalya 11 Kasım 1935'de tedbirlere katılan tüm devletlere ve bu arada Türkiye'ye de gönderdiği bir protesto notasında bu devletlerin bu hareketlerinin sadece İtalya ile olan ticaret münasebetlerine zarar vermekle kalmayıp zorlama tedbirlerinin işlevi sona erdikten sonra da moral ve psikolojik alanda en kötü sonuçları doğuracağını bildirmiştir.²⁹

İtalya'nın Habeşistan'a saldırması, Türkiye'nin İngiltere'ye yönelmesine sebebiyet vererek, Akdeniz'deki güvelğin tehlikeye düşmesi ile İngiltere tarafından Akdeniz Paktı düşüncesinin öne sürülmesine neden olmuştur. Ancak İngiltere Türkiye de dahil Akdeniz ülkelerinden bazılarına (Fransa, Yugoslavya, Yunanistan) çok taraflı bir güvence verdiği halde, Türkiye'nin ısrarlarına karşı ikili bir pakta yanaşmamıştır. Çünkü, İngiltere hem bu tür bir paktın getireceği yüklenimleri karşılayabilme konusunda kuşkuluydu hem de yanına çekmeyi umduğu İtalya ile ilişkilerini koparmak istemiyordu.³⁰ İtalya-Habeş savaşı sona erdikten ve zorlama tedbirleri Milletler Cemiyeti kararı ile kaldırıldıktan sonra Akdeniz Paktının da ortadan kalkması gerekmektedir. Ancak, İngiltere kendi garantisini mahfuz tutarak Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye'yi kendisine vermiş oldukları garantilerden affetti. Buna göre eğer İngiltere bir saldırıya uğrarsa bu devletler yardım etmeye zorunlu olmayacak lakin bu devletler bir saldırıya uğrarsa İngiltere bu devletlere yardım edecekti.³¹

Bu dönemlerdeki başka bir olay da Türkiye'nin 11 Nisan 1936 tarihinde Lozan Boğazlar Sözleşmesinin devletler tarafından yeniden gözden geçirilmesi ve nihai bir karara bağlanması konusunda verdiği nota ve 12 Mayıs 1936'da Hüseyin Ragıp Baydur ile Mussolini arasında gerçekleşen görüşmedir. Bu notaya rağmen İtalya, Habeşistan'ı işgalinin Avrupa devletleri tarafından tepkiyle karşılanmasını protesto ederek, ayrıca Akdeniz'de bir savaş tehlikesi olmadığı bahanesiyle Boğazlar Konferansına katılmamıştır. İtalya'nın Montrö Boğazlar Sözleşmesine katılması ve Türkiye topraklarındaki İtalyan uyruklarına ve

²⁸<http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/CANTEMUR-T%C3%BCrkan-T%C3%9CRK%C4%B0YE-%C4%B0TALYA-%C4%B0L%C4%B0C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0-1930-1950.pdf>

²⁹ Armaoğlu, *a.g.e.*, s.341.

³⁰ Uzel, *a.g.e.*, ss.273-274.

³¹ Armaoğlu, *a.g.e.*, s.342.

misyonerlerine ait mallar, İtalyan mektepleri ve ticaret serbestliği meseleleri hakkında konuşmak için Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ve İtalya Dışişleri Bakanı Kont Ciano 2-3 Şubat 1937 tarihinde Milano'da görüşmüş³² bu görüşme tarihe Milano Mülakatı olarak yansımıştır. Milano Mülakatı zamanın Avrupa basınında önemli yankılar uyandırmıştır. Bu basın organlarından bir kısmı bu görüşmeden hiçbir olumlu sonuç çıkmadığını yazarken büyük bir kısmı da görüşmeyi Türkiye-İtalya arasında iyi ilişkilerin başlangıcı olarak değerlendirmiştir.³³ Bu görüşmeye göre, iki taraf arasında iki devleti birbirinden ayıran hiçbir mesele bulunmadığı bildirilse de³⁴ Türkiye beklentilerine cevap bulamamıştır. Çünkü ne İtalya'nın Montrö Boğazlar Konferansına katılacağı konusunda bir açıklama yapılmış ne de ilişkiler Türkiye'nin istediği boyuta ulaşabilmiştir.

Bundan sonra Türkiye 10-11 Eylül 1937'de Nyon'da İtalyan denizaltılarının Akdeniz'de ticaret gemilerini batırmasını görüşmek üzere toplanan konferansa katılarak barışçı blokta yer aldığını açıkça göstermiştir³⁵

1938 yılına gelindiğinde Boğazları en çok kullanan devletlerden biri olan İtalya'nın 2 Mayıs 1938 tarihinde sözleşmeye katılması ile bu sorun da çözülmüştür.

3. İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türk-İtalyan İlişkileri

Birinci Dünya Savaşı'nın dünyadaki tüm savaşları sona erdiren savaş olacağını düşünenler yanılmış, İkinci Dünya Savaşı öncekinin aksine çok daha geniş bir alana yayılmıştır. Ancak iki savaşın da esas nedeni aynıdır. İkincisi de öncekinde olduğu gibi emperyalist devletlerin sömürge elde ederek yayılma politikaları sonucunda çıkmıştır.

1930 yılından sonra dünya barışının giderek tehlikeye girdiğini gören Türk devlet adamları, Mussolini'nin her fırsatta beyan ettiği Akdeniz ile ilgili emelleri karşısında kaygılanıyorlardı.³⁶ Zaten İsmet İnönü Nazi Almanyası tehdidinden korkmaya başlamadan çok daha önce Mussolini'nin İtalyasından çekinmişti. Türk sınırlarını ilk tehdit eden Hitler değil Mussolini olmuştu. 1935 yılında İtalyanlar'ın Habeşistan seferinden sonra İnönü Mussolini'nin Antalya bölgesindeki verimli toprakları ülkesine katmak istediğini tahmin etmişti.³⁷ 1939 yılına gelindiğinde İtalya'nın Arnavutluk'a saldırması revizyonist bir devletin

³² Köstüklü, *a.g.e.*, s.436.

³³ Armaoğlu, *a.g.e.*, s.342.

³⁴ Köstüklü, *a.g.e.*, s.437.

³⁵ Çelebi, *a.g.m.*, s.669.

³⁶ Selim Deringil, *Denge Oyunu*, 3.Baskı, Tarih Vakfı Yay., İstanbul, 2003, s.1.

³⁷ Edward Weisband, *II. Dünya Savaşı ve Türkiye*, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2002, s.25.

Avrupa’da güç kullanmaya başladığını göstermektedir.³⁸ Bu durum doğal olarak Türkiye’nin kaygılarını arttırmıştır çünkü İtalya bu hareketi ile Türkiye’nin güvenlik çemberine girmiş oluyordu. Türkiye bu sebeple artık İngiltere ve Fransa’nın vereceği güvencenin bir ittifak ilişkisi içinde olmasını istemiş hatta Bakanlar Kurulu İnönü başkanlığında toplanarak İngiltere ve Fransa ile ilişkilerinin yakınlaştırılması konusunda karar almıştır.³⁹

11 Haziran 1940 tarihinde İtalya’nın savaşa girmesi Türkiye’nin İngiltere ile imzalanmış olduğu anlaşmanın 1.maddesi gereğince savaşa katılması demektir. Ama Türk tarafı çok önceden alınmış bir karar gereğince böyle bir yükümlülüğe işlerlik kazandırmama çabasına girdi.⁴⁰ Türkiye’nin İngiltere- Fransa bloğuna yakın olmasının nedenlerinden biri de Sovyet tehdidi idi. Sıcak denizlere inme politikasını Stalin döneminde de sürdüren Ruslar, gözünü Kuzeydoğu Anadolu toprakları ile İstanbul Boğazı’na dikmişti. Türkiye, İngiltere-Fransa ile müttefikler safında yer aldığı bir dönemde Sovyetlerin Almanya ile anlaşmaya varması Ankara için tam bir şok etkisi yaratmıştı.⁴¹

26 Haziran 1940’da savaş dışı halini resmen bildiren Türkiye’ye göre, “Türkiye Hükümeti, İtalya’nın savaşa girmesiyle hasıl olan durumu tetkik ve protokolü uygulamaya karar vermiştir.”⁴²

İkinci Dünya Savaşı yılları birçok devletin casuslarının Türkiye topraklarında istihbarat faaliyetleri yürüttüğü yıllardır. İtalya da bu devletlerden biridir. Ancak Mihver devletlerden olan İtalya’nın Türkiye’deki casusluk faaliyetleri kısa süreli olmuştur. Bunun nedeni savaş sırasında Türkiye’de faaliyet yürüten İtalyan casusluk şebekesinin çökertilmesidir. Diplomatik pasaporta sahip bir İtalyan tutuklanmış, bir ajan uzun süre hapsedilmiş ve bir Gürcü papaz idam edilmiştir. Müttefik kuvvetleri İtalya içlerine ilerlerken vatandaşı da meclis tarafından idama mahkûm edilmiştir. İdam cezasına çarptırılan İtalyan vatandaşı olan Roynato Danderya’nın avukatı M. Kemal Olgun 30 Mayıs 1944 tarihinde başbakanlığa bir telgraf çekmiştir. Buna göre Ankara Garnizon Komutanlığı 2 Numaralı Mahkemesi tarafından casusluk suçundan idama mahkûm edilen İtalyan vatandaşı Roynato Danderya hakkındaki hükmün

³⁸ Uzgel, *a.g.m.*, s.274.

³⁹ *A.g.m.*, s.275.

⁴⁰ Deringil, *a.g.e.*, s.113.

⁴¹ Kaan Kutlu Ataç, “2. Dünya Savaşı Sonrası Sovyet Tehdidi ve Türkiye (1945-1946)”, *CTAD*, Yıl:13, Sayı:25, Bahar 2017, s.184.

⁴² *A.g.e.*, s.116.

meclis tarafından onaylandığının öğrenildiği belirtilerek casusluk suçu kabul edilmiştir.⁴³

10 Temmuz 1943 tarihinde müttefikler Kuzey Afrika'da ki başarılarını Sicilya'yı işgal ederek sürdürdü. Müttefiklerin Sicilya çıkarması, İtalya'nın iç durumunda büyük değişiklik meydana getirdi. Sicilya çıkarması üzerine 25 Temmuz 1943 tarihinde toplanan Büyük Faşist Konseyi, uzun süren tartışmalardan sonra, Mussolini'yi iktidardan düşürdü ve İtalya Almanya'ya savaş ilan etti ve kısa bir süre sonra çöktü.⁴⁴ İkinci Dünya Savaşı sırasında İtalya'nın savaşta bulunduğu yıllar içerisinde Türkiye'nin savaş dışı kalması Türkiye ile İtalya'yı karşı karşıya getirmemişse de bu devletin Akdeniz ve Balkanlar'da yarattığı tehdit Türkiye'yi Batılı Devletler ile ittifak içerisine sokmuştur.

II.Dünya Savaşı'nda irredentist bir politika izleyen İtalya'da Mussolini ve faşist rejimin devrilmesi ile hem İtalya açısından hem de Türk-İtalyan ilişkileri açısından yepyeni bir dönem başlamıştır. Bundan sonra İtalya, Türkiye'nin gerek siyasi gerekse ticari hayatında vazgeçilmez bir yere sahip olmuştur.

4. 1946- 1950 Yılları Arasında Türk- İtalyan İlişkileri

4.1. 1946 Yılında Türk- İtalyan İlişkileri

4.1.1. Siyasi İlişkiler

İkinci Dünya Savaşı'nda, “ Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” politikası ile statükoculuğu birleştiren Türkiye'nin savaş dışı kalmasına karşılık, revizyonist ve yayılcı bir politika takip eden İtalya savaşa girmiş ancak mağlubiyete uğramıştır. Savaşın ardından iki ülke de bir takım siyasi değişiklikler yaşamış, buna göre; İtalya'da Mussolini ve faşist rejim devrilirken, Türkiye de çok partili hayatla tanışmıştır.

Bu dönemde, Türkiye ile İtalya arasındaki siyasi ilişkilere baktığımızda, ilk olarak İtalya'ya iltica eden göçmenlerimizle ilgili sorun göze çarpmaktadır.

Buna göre; İkinci Dünya Savaşı'nın zor koşullarında 3200 kadar vatandaş Yugoslavya'dan İtalya'ya iltica etmiş, Napoli civarındaki esir kamplarında hayatlarını sürdürmekteydiler. Bu vatandaşların Türkiye'ye kabulü için “ Balkan Memleketlerindeki Yoksullarımıza Yardım Komitesi İdare Kurulu” harekete geçmiş ve başbakanlığa bir dilekçe vermiştir. Dilekçede; bu 3200 vatandaşın hayatlarının kurtarılması ve Türkiye'ye kabul edilmeleri için Kızılay vasıtası ile yaptıkları müteaddit müracaatlara

⁴³Savaş Sertel, “İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'de Yürütülen Casusluk Faaliyetleri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 25, Mart 2016, s. 112.

⁴⁴ Armaoğlu, a.g.e., s.388.

altı aydır bir cevap alamadıkları bildirilmekte ve anavatana kabulleri için gereken müsaadenin bir an evvel verilmesi rica olunmaktadır.⁴⁵

Bu arada 1946 yılında Türkiye'nin Roma büyükelçiliğinde görev değişimi olmuş, eski büyükelçi Cemal Hüsnü Targün'ün merkeze alınması sebebiyle yerine Selim Sarper tayin edilmiştir. Sarper, 26 Ekim 1946 tarihinde görevine başlamıştır.⁴⁶

4.1.2. Ticari İlişkiler

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Türkiye'nin en büyük sorunlarından bir tanesi, kuşkusuz savaş esnasında bozulan ülke ekonomisinin yeniden düzeltilmesi ve geliştirilmesi idi. Türkiye, etrafında devam eden savaşa her an girme endişesi ile bir takım ekonomik tedbirler almış, bu tedbirlerin sonucu olarak, mali sıkıntılar artış göstermişti. Aynı şekilde, Türkiye'nin ihracatında önemli yer işgal eden ülkelerde de ekonomik sıkıntılar yaşanmaktaydı.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından değişen dünya düzeninde yerlerini alan İtalya ile Türkiye arasındaki sıcak ilişkileri ticari ilişkilere de yansımış, iki ülke arasında ticari ilişkilerin geliştirilmesi, ithalat- ihracat değerlerinin yükselmesi için çalışmalara başlanmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak Türkiye'nin Roma ticaret ataşesi Hakkı Mahir, Türk ithalat ve ihracat tüccarları ile görüşerek önerilerini dinlemiş ve Roma'ya görevinin başına gitmiştir.⁴⁷ Ayrıca İtalya da harekete geçerek bir takım isteklerde bulunmuştur. O tarihlerde Ticaret Bakanlığı ile birlikte yapılan çalışmalar sonucunda, Ekonomi Bakanlığı maden kömürünün ihracatında yeni bazı esaslar kabul etmişti. Buna göre; maden kömürünün istihsal vaziyeti çok iyi olduğu için ihracatta bir kontenjan mevzu bahis olmamakla beraber, maden kömürü ihracatı yalnız serbest dövizle yapılacak ve takas usulü kabul edilmeyecekti. Ayrıca her ülke ile tek bir fiyat üzerinden ihracat yapılması kararlaştırılmıştı. Bu esasların kabul edilışinden kısa bir süre sonra İtalya Türk kömürüne talip olduğunu belirtmiş ancak elinde yeterli vapur bulunmadığı için bu kömürlerin nakline Türk araçlarının tahsisini istemiştir.⁴⁸

1946 yılındaki değerlere bakıldığında, İtalya'ya ihraç edilen kumaşa karşılık, İtalya'dan da çatal-kaşık, fötr şapka, dolma kalem, 100 balya mensucat, kamyon ve otomobil ithal edilmiştir.⁴⁹ Ayrıca İtalya'dan 500

⁴⁵ Cumhuriyet, 10 Ekim 1946, s.1.

⁴⁶ Ayın Tarihi, 27 Ekim 1946, c.55, s.5.

⁴⁷ Son Posta, 12 Şubat 1946, s.2.

⁴⁸ Akşam, 17 Şubat 1946, s.3.

⁴⁹ Yeni Sabah, 6 Temmuz 1946, s.2.

ton saçma ithali için Tekel İdaresi ile bir komisyoncu arasında bir mukavele imzalanmıştır.⁵⁰

İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu yoğun ilişkilere rağmen, tüm Avrupa ülkeleri ile ticaret ve ödeme antlaşmaları yapıldığı halde, İtalya ile yapılmaması dikkat çekicidir. Bu sebeple, İtalya ile ticaret takas usulü ile yapılmaktadır. Türkiye, İtalya'ya yapılan ithalat siparişlerinden yalnız pamuklu mensucatla pamuk ve yün ipliğine serbest döviz vermektedir.⁵¹

Ancak buna rağmen, 31 Ekim 1946 tarihinde İtalya'dan gemi almak için 31.500.000 liralık bir mukavele imzalanmıştır. Zaten, bir süredir Devlet Denizyolları ve armatörlere İtalya'dan bir takım gemi teklifleri yapılmaktaydı.⁵² İtalya'nın Ansaldo firmasından alınacak 8 gemi hakkında Denizyolları binasında Ulaştırma Bakanlığı namına Yusuf Ziya Erzin, firma adına da Mr. Bernotti antlaşmayı imzalamıştır. İlk vapur, 20 ay sonra teslim edilecektir. 8 gemiden 6 tanesi Karadeniz hattı tipindedir. Boyları 118, enleri 19.20, derinlikleri 7.80 metre olan bu gemiler 2100 detveyt tonluk olup, ambar hacimleri 1600 metreküptür. Diğer iki gemi de Marmara tipindedir. Siparişin yekûnu 31.500.000 Türk lirasına balığ olup, bedelleri dört yılda ödenecekti. İlk gemi 20 ay sonra gelecek, sonra da her iki ayda bir gemi teslim edilecektir. Umumi teminat bedeli olan 400 bin dolar, 60 gün içerisinde yatırılacaktı. Karadeniz hattı tipi olan 6 gemiden ikisinin servis mili 162'den 18'e çıkarılmak suretiyle İzmir hattında kullanılacaktı.⁵³

4.1.3. Sosyal ve Kültürel İlişkiler

1946 yılında İtalya ile Türkiye arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması sebebiyle, Roma'da birer basın ataşeliği kurulması hakkında kararname tasdiklenmiş, bunun üzerine İzzettin Nişbay Roma basın ataşeliğine tayin edilmiştir.⁵⁴

4.2. 1947 Yılında Türk- İtalyan İlişkileri

4.2.1. Siyasi İlişkiler

Savaşın sonra İtalya ile Türkiye arasındaki diplomatik ilişkilerdeki gelişme, iki devletin büyükelçilerini değiştirmesi şeklinde kendini göstermiştir.⁵⁵

Bu arada 1946 yılında Napoli civarındaki esir kamplarında bulunan mülteci Türk vatandaşları ile ilgili basında çıkan haberler ses getirmiş, bu vatandaşların durumlarını görmek ve anavatana getirmek maksadı ile İskan

⁵⁰ Vakit, 12 Temmuz 1946, s.2.

⁵¹ Cumhuriyet, 21 Ekim 1946, s.3.

⁵² Cumhuriyet, 7 Ağustos 1946, s.2.

⁵³ Cumhuriyet, 1 Kasım 1946, s.1.

⁵⁴ Son Posta, 17 Nisan 1946, s.3.

⁵⁵ Vakit, 7 Ocak 1947, s.2.

Genel Müdürü Cevdet Atasagun'un başkanlığındaki heyet 27 Temmuz 1947 tarihinde Napoli ve Roma'ya gitmiştir.⁵⁶

4.2.2. Ticari İlişkiler

1947 yılında, 1945-1960 dönemi dış ticaret göstergeleri baz alındığında, İtalya ile Türkiye arasındaki ticari ilişkilerin en üst değerlere ulaştığı görülür. Buna göre; 1947 yılında %10.6 oranında ihracat yapılan İtalya'ya %14.0 oranında ithalat yapılmıştır.⁵⁷ İtalya'ya ihraç edilen mallara bakıldığında, 10 bin ton şeker, Tekel İdaresi tarafından da 5 milyon kg tütün ihraç edilmiştir.⁵⁸

Türkiye ile İtalya arasında daha önce kararlaştırılan ticaret antlaşmasının imzalanması için 14 Şubat 1947 tarihinde İtalyan Ticaret Bakanı Luigi Carteze'nin başkanlığındaki ticaret heyeti Türkiye'ye gelmiştir. Söz konusu antlaşmaları imzalamak için Dışişleri Bakanlığı Ticari ve Mali Anlaşmalar Heyeti Başkanı Burhan Zihni Sanus'a yetki verilmesi ve kendisine Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret Dairesi Başkan Muavini Nejat Aytaman, Maliye Bakanlığı Merkez Kombiyo Müdürü Nuri Kınık, Ekonomi Bakanlığı Sanayi Genel Müdürlüğü müşavirlerinden Cevdet Aydınelli, Gümrük ve Tekel Bakanlığı Ekonomik İşler Müdürü Rükneddin Birce, Dışişleri Bakanlığı Ticaret ve İktisat Dairesinden Cahit Hayta, Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret müşavirlerinden Fuat İnal ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Dış Muameleler müdürlerinden Behzat Bayer'in müşavirlik yapmaları 23 Ocak 1947 tarihinde Bakanlar Kurulunca kararlaştırılmıştır.⁵⁹ Buna göre, hazırlanan ticaret ve tediye antlaşmaları Türkiye adına Burhan Zihni Sanus ve İtalya adına Luigi Carteze tarafından Türk Dışişleri Bakanlığı'nda 12 Nisan 1947 tarihinde imzalanmıştır. Ticaret antlaşmasına göre iki memleket arasındaki ticari mübadelelerin gelişmesinin temini, mübadelenin mer'i bulunan ithal ve ihraç genel rejimleri hükümleri dahilinde cereyan etmesi kabul olunmuştur.⁶⁰ Bunun dışında Toprak Mahsulleri Ofisi ile İtalya İlaş Komiserliği temsilcileri arasında İtalya'ya 20.000 ton arpa ihracı konusunda müzakereler başlamıştır. İtalya Büyükelçiliği, gerek meselenin mümkün olan süratle incelenmesinden, gerek yakın bir zamanda İtalya'ya daha önemli miktarlarda arpa ihracı imkânlarının araştırılmasından İtalya hükümetinin son derece minnettar kalacağını bildirmektedir.⁶¹

⁵⁶ Cumhuriyet, 28 Temmuz, 1947, s.1.

⁵⁷ Uzgel, *a.g.m.*, s.495.

⁵⁸ Son Posta, 3 Şubat 1947, s.3).

⁵⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.18.01.02/112.89.13.

⁶⁰ Cumhuriyet, 13 Nisan 1947, s.1.

⁶¹ BCA, 030.10.00/239.613.29.

4.2.3. Sosyal ve Kültürel İlişkiler

İtalya ile olan dostluk ilişkilerinin arttırılmasından yana olan Atletizm Federasyonu, bu maksatla eylül ayı içerisinde Ankara’da yapılacak olan milletler arası şampiyonluk müsabakalarına iştirak üzere İtalyan Atletizm Federasyonu’nu davet etmiştir.⁶²

Bir başka kültürel aktivite, mevsim sonu münasebetiyle Societa Operaia Italia’nın, tenor Roberto de Marchi ve meşhur gitarist Mario Parodi’nin katılımıyla 26 Nisan’da düzenlediği konserdir.⁶³ 12 Nisan 1947 tarihinde imzalanmış olan Türk- İtalyan Ticaret Antlaşması dolayısıyla Türkiye’ye gelen İtalyan ticaret heyeti şerefine Bira Parkı’nda Gümrük ve Tekel Bakanı namına Gümrükler Genel Müdürü Celadet Barbarasoğlu tarafından bir ziyafet verilmiştir.⁶⁴

4.3. 1948 Yılında Türk-İtalyan İlişkileri

4.3.1. Siyasi İlişkiler

İtalya ile Türkiye arasındaki dostluk ilişkilerini geliştirmek adına İtalyan Dışişleri Bakanı Kont Carlo Sforza, Roma’da Türkiye Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin’i 13 Ocak tarihinde kabul etmiş ve kendisi ile iktisadi meseleler ile denizcilikle ilgili konular hakkında görüşmüştür. Söz konusu görüşme ile ilgili basına bilgi veren Erkin, Türk-İtalyan ilişkilerinin her geçen gün geliştiğini belirtmiştir. Konuşmasının devamında Erkin “Nisan 1947’de imzalanan ve mevcut şekli ile istediğimiz gelişmeyi filhakika sağlayamayan Türkiye- İtalya ticaret ve tediye anlaşmasını günün icaplarına intibak ettirmek maksadı ile bundan bir müddet evvel büyükelçiliğimiz, hükümetimize, İtalyan makamlarına teklif edilmek üzere anlaşmaya bir elastikiyet formülün ilavesini telkin etmişti. Hükümetimiz, bu telkini kabul etmiş olup, hala Roma’da bu sahada cereyan eden müzakerenin, yakında müspet bir tarzda biteceği ve mutabakatın Ankara’da Dışişleri Bakanlığımız ile İtalyan büyükelçiliği arasında nota teatisi sureti ile teşkil edeceğini umuyorum”⁶⁵ ifadelerini kullanmıştır.

4.3.2. Ticari İlişkiler

1948 yılında İtalya ile Türkiye arasındaki ithalat- ihracat değerlerine bakıldığında % 6.4 ihracata karşılık, % 9.0 oranında ithalat yapıldığı göze çarpmaktadır. Bunun dışında İtalyan firmalarının bir takım talepleri olmuştur. Cenova’da bir firmanın, madeni eşya, muhtelif motorlar, makineler, buzdolabı, mutfak takımları, mermer, orduvaz ithalatı ile meşgul Türk firmalarının adreslerini istemesi ve Milano’da bir firmanın sudkostik, suni ipek ithal eden Türk firmalarının adreslerini istemesi

⁶² Akşam, 23 Ocak 1947, s.2.

⁶³ Cumhuriyet, 24 Nisan 1947, s.2.

⁶⁴ Cumhuriyet, 6 Mart 1947, s.2.

⁶⁵ Yeni Gazete, 24 Şubat 1948, s.1.

bunlara örnek verilebilir.⁶⁶ Ayrıca bir İtalyan firması Türkiye'den 10 sene vadeli bandorla yarım milyar olan çok daha fazla kredi ile demiryolu yapabileceğini bildirmiştir.⁶⁷

1948 yılında meydana gelen başa bir gelişme Türk Ticaret Bakanlığı'nın Türkiye ile İtalya arasında 12 Nisan 1947 tarihinde imzalanmış olan Türk-İtalyan Antlaşması'nın uzatılmayacağını, yeni bir antlaşma yapılması hususunda bir İtalyan heyetinin gönderilmesi için İtalyan hükümeti nezdinde teşebbüse geçtiklerini bildirmiştir.⁶⁸ Ancak Ticaret Bakanlığı'nın bu açıklamasından sonra yeni antlaşmalar akdi ve maksadı ile yapılmakta olan temas ve görüşleri kolaylaştırmak üzere⁶⁹ ilk olarak Türkiye ile İtalya arasında 12 Nisan 1947'de imzalanan ve 30 Nisan 1948'de sonra eren antlaşmaların sürelerinin 30 Haziran 1948 tarihine kadar uzatılması için, 3/7748 sayılı kararlı verilen yetkiye dayanılarak İtalya Büyükelçiliği ile teati edilen mektupların onanması; Dışişleri Bakanlığı'nın 23/7/1948 tarihli ve 1766/289 sayılı yazısı üzerine, 5217 sayılı kanunla süresi uzatılan 4582 sayılı kanunun 1.maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 3/8/1948 tarihinde kararlaştırılmıştır.⁷⁰ 30/12/1948 tarihinde sona ermesi beklenen antlaşma 31/8/1948 tarihine kadar uzatılmıştır.⁷¹ Buna göre; yeni antlaşmalar akdi için Roma'da icrası mukarrer bulunan ticaret müzakerelerine İtalya müzakere heyetlerinin fazlası ile meşgul olmaları dolayısı ile başlanamadığından, yeni antlaşmaların akdi ve yürürlüğe konulmasına kadar iki memleket arasında ticari mübadelelerin aralıksız devamını sağlamak bakımından mevcut antlaşmaların yeniden iki ay süre ile uzatılması menfaatlerimize uygun bulunmuş ve Ankara'daki İtalyan Büyükelçiliği ile 30/12/1948 tarihinde mektup teatisi suretiyle bu antlaşmalar 31/8/1948 tarihine kadar uzatılmıştır.⁷² Ancak daha sonra bu antlaşmanın süresinin tekrar iki ay müddetle uzatılması hususunda 3/7999 sayılı kararla verilen yetkiye dayanarak İtalya Büyükelçiliği ile teati edilen mektupların onanması, Dışişleri Bakanlığı'nın 6/10/1948 tarihli yazısı üzerine, 5217 sayılı kanunla süresi uzatılan kanunun 1. maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 8/10/1948 tarihinde kararlaştırılmıştır.⁷³

İtalya ile yapılan mevcut ticaret antlaşmalarının uzatılmasının yanı sıra bu ülke ile olan ticari mübadelelerimizin daha fazlaştırılmasını

⁶⁶ Son Saat, 6 Mart 1948, s.2.

⁶⁷ Gece Postası, 12 Ağustos 1948, s.2

⁶⁸ Cumhuriyet, 28 Nisan 1948, s.3.

⁶⁹ Cumhuriyet, 7 Mayıs 1948, s.3.

⁷⁰ BCA, 030.18.01.02./117.53.20.

⁷¹ Yeni Sabah, 1 Temmuz 1948, s.3.

⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII,c.16-1, ss.56-58.

⁷³ BCA, 030.18.01.02./117.66.13.

sağlamak⁷⁴ ve yeni antlaşmalar yapmak üzere, Ticaret Bakanlığı müsteşarı Cahit Zamangil'in başkanlığında delege olarak Dışişleri Bakanlığı Ticaret ve İktisat Dairesi Umum Müdürü Fatin Rüştü Zorlu ile Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret Dairesi İkinci Başkanı Mazlum Ataman ve müşavir olarak Maliye Bakanlığı Kombiyo Müdürü Şefik İnan'ın da aralarında bulunduğu toplu bir heyetin Roma'ya gönderilmesi ve antlaşmaların imzası hususunda Cahit Zamangil'e yetki verilmesi, adı geçenlere gündelik ödenmesi ve heyetin yapacağı muhabere, kırtasiye, otomobil ve ziyafet giderlerinin kabulü, Dışişleri Bakanlığı'nın 26/7/1948 tarihli ve 17578/292 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunun 3/8/1948 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.⁷⁵

Türkiye ile İtalya arasında 30 milyar lirelik ticaret mübadelelerini sağlayan antlaşma, İtalya Dışişleri Bakanlığı Ekonomik İşleri Müdürü Orta Elçi Umberto Grazzi ile Türk Ticaret Bakanlığı Müsteşarı Cahit Zamangil arasında Chigi Sarayı'nda imzalanmıştır. Antlaşma, Avrupa Ekonomik İşbirliği ve bilhassa iki taraflı ödemeler sistemi çerçevesine dahil bulunmakta ve bu usulün ilk pratik tatbikatını teşkil eylemektedir. Roma'da imzalanan protokoller iki memleket arasında mübadele olunacak ticaret eşyasının miktar ve cinsini tayin eden antlaşma ile ödeme tarzını tespit eden lahikadan ibarettir. Tütün ve balık gibi Türk menşeli malların ya kliring ya da İtalyan malı karşılığı takas suretiyle yapılacaktır.⁷⁶

Türk- İtalyan ticaret antlaşmasının imzalanması münasebetiyle Türk ticaret heyeti başkanı Cahit Zamangil şu beyanatta bulunmuştur: “ *Yeni Türk-İtalyan ticaret ve ödeme antlaşmaları eski antlaşmaları yürürlükten kaldırmaktadır. Bilindiği gibi, 1947 antlaşmaları fiilen ödeme esasına dayanıyordu. Dolar kıtlığına ait sebeplerle bu antlaşmalar gittikçe işlemez hale gelmiştir. Yeni antlaşmalara göre ise, ödemeler her iki memleketin kendi milli paraları ile yani Türk lirası ve İtalyan liri ile yapılacaktır.*”⁷⁷

4.3.3. Sosyal ve Kültürel İlişkiler

İki ülkeyi birbirine yakınlaştıran değerler arasında sporun vazgeçilmez bir yere sahip olduğunu düşünen Türk ve İtalyan yetkilileri, bu bağlamda bir takım organizasyonlar içine girmişlerdir. Buna göre ilk olarak İtalyan futbol ligi maçlarında başta gelmekte olan Milano takımı ülkemize davet edilmiştir.⁷⁸ Bunun dışında Mısır'da üç ay müddet temsil veren büyük bir İtalyan operet heyetinin 8 Mayıs'ta İstanbul'a geleceği bildirilmiştir. Heyet, 45 kişiden ve 20 dansözden mürekkeptir. Trupa İtalya'nın tanınmış orkestra şeflerinden Pino Klun ve muavini refakat etmekte ve

⁷⁴ Akşam, 27 Haziran 1948, s.5.

⁷⁵ BCA, 030.18.1.2./117.51.14.

⁷⁶ Cumhuriyet, 10 Kasım 1948, s.2.

⁷⁷ Ayın Tarihi, 10 Kasım 1948, c.60, s.87.

⁷⁸ Yeni Sabah, 24 Şubat 1948, s.3.

beraberlerinde Galuppo tiyatrosuna ait 19.000 ağırlığında dekor ve kostüm getirmektedirler.⁷⁹

Ayrıca, her yıl geleneksel olarak düzenlenen İzmir Fuarı'na İtalyan hükümeti resmen iştirak kararı vermiş ve 200 metre karelik yer ayrılmasını istemiş, bu suretle İtalya için bir pavyon yaptırılması kararı alınmıştır.⁸⁰

Ancak bu olumlu gelişmeler devam ederken İtalya'da sahte Türk pulu bulunması Türk kamuoyu tarafından üzüntüyle karşılanmıştır. Buna göre; uzun araştırmalardan sonra Milano yakınlarında sahte pul işlerinde mütehasss bir şebeke yakalanmıştır. Üç kişi tevkif edilmiş, Fransız, Türk ve İspanyol olarak 200 bin kadar sahte pul ile 150 klişe ele geçirilmiştir.⁸¹

29 Ekim tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin 25.yıldönümü dolayısıyla Roma radyosu özel bir program düzenlemiş ve bu program arasında İtalyan Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Brusasca, büyük Türk bayramının önemini belirten bir hitabede bulunmuştur.⁸²

4.4. 1949 Yılında Türk- İtalyan İlişkileri

4.4.1. Siyasi İlişkiler

Bilindiği üzere İtalya, İkinci Dünya Savaşı'nda birçok yeri işgal etmiş ancak savaş sona erdiği zaman mağlup devletler arasında yer almıştır. Bu amaçla 19 Nisan'da toplanan Birleşmiş Milletler siyasi komitesinin ana gündem maddesi İtalyan sömürgeleri olmuştur. Buna göre komite konu ile ilgili müzakerelere başladığı zaman, İtalyan sömürgeleri meselesi ile ilgili olarak Anglo Amerikan teklifini umumiyet itibari ile destekleyerek, Bingazi'de bir İngiliz vesayet idaresinin kurulmasını isteyen Türk delegesi, bu idarenin 5 ile 10 sene devam etmesine taraflar bulduğunu söylemiştir. Türk delegesi, Libya'nın geri kalan kısımlarının 10 seneyi aşmamak üzere ve muaakkat olarak demokrat usullerde hareket eden bir memleketin vesayetine verilmesini teklif etmiştir.⁸³ Belçika delegesi de Türk delegesinin bu fikrine katılmıştır. Hind delegesi ise bu sömürgelerden her birinin Birleşmiş Milletler tarafından kontrol edilecek bir vali ile idaresini istemiştir.⁸⁴

Uzun görüşmelerden sonra siyasi komisyon ancak 14 Mayıs tarihinde kararını verebilmiştir. Buna göre Trablus'ta kurulacak müşavir heyetine Türkiye'nin de dahil olması dikkat çekicidir. Bu karara göre; Libya 3 kısma ayrılacaktır. Bingazi, İngiliz ve Fransız vesayetine verilecek, Trablus 1951 yılına kadar İngiliz vesayetine devredilecektir.

⁷⁹ Akşam, 1 Mayıs 1948, s.3.

⁸⁰ Akşam, 19 Haziran 1948, s.3.

⁸¹ Yeni Sabah 11 Ağustos 1948, s.3.

⁸² Ayın Tarihi, 30 Ekim 1948, c.60, s.2.

⁸³ Cumhuriyet, 20 Nisan 1949, s.3.

⁸⁴ Ulus, 20 Nisan 1949, s.3.

İtalyan Somalisinin vesayeti İtalya'ya verilecektir. Eritre, Habeşistan'a verilecektir. Yalnız Batı tarafından mukadderatı ileride tayin olunacaktır. Trablus'ta idareye iki yıl daha devam edecek olan İngiltere'ye bir müşavir komisyonu yardım edecektir. Mısır, bu komisyona girmek istemediğini söylemiş, İngiltere Türkiye'nin aleyhine alınmasını teklif etmiş, beşe karşı 31 oyla kabul olunmuştur. Rusya, Türkiye aleyhine rey vermiştir. Müşavir heyet, Türkiye, ABD, Fransa, İtalya ve yerli halkın bir mümessilinden kurulacaktır. İtalyan sömürgelerinin mukadderatını bu şekilde tayin eden proje, 16 reye karşı 34 reyle kabul olunmuştur.⁸⁵

Türk İtalyan dostluğunun her geçen gün yeni boyutlara ulaşması ve cumhuriyetin 26'ncı yıldönümü münasebeti ile İtalyan Roma radyosunda bir konuşma yapan İtalyan Dışişleri Bakanı Yardımcısı Profesör Aldo Moro Türk milletine şu hitabede bulunmuştur:

*“ Milli bayram dolayısıyla İtalyan milletinin Türk milletine en samimi tebriklerini ulaştırmak istiyoruz. Bunu yalnız mutad bir jest olarak yapmıyoruz. Türkiye için talihsiz biten Birinci Dünya Harbinden sonra Atatürk Türkiyesi'nin dünyadaki yerini alması hatırası zihinlerimizde canlı olarak yaşamaktadır...”*⁸⁶

4.4.2. Ticari İlişkiler

1949 yılında İtalya'dan yapılan ithalat %5 oranında iken, bu ülkeye yapılan ihracat %1.6'dır. ⁸⁷Bu durum göstermektedir ki, 1946-1950 yılları arasında İtalya'ya yapılan en düşük ihracat 1949 yılında gerçekleşmiştir.

Bir süredir iç piyasada İtalya ile Türkiye arasında yapılan ticaret ve tediye antlaşmalarının müspet bir netice vermediği haberleri dolaşmaktaydı.⁸⁸ Alınan bilgilere göre, Dışişleri Bakanlığı Umumi Katibi Büyükelçisi Fuat Carım ile İtalya Büyükelçisi Don Renato Prunas arasında teati edilen mektuplarla İtalya ile olan 10 Kasım 1948 tarihli ticaret antlaşmasının imzalanması için gerekli şartları sağlamak amacıyla bu antlaşmanın fesih olacağı 30 Nisan tarihinin, 31 Mayıs tarihine uzatılmasına karar verilmiştir.⁸⁹ Bu münasebetle 16 Haziran 1949 tarihinde de Ankara'da İtalya Büyükelçiliği ile 27 Nisan'da teati olunan mektupların onanması Bakanlar Kurulunca kararlaştırılmıştır.⁹⁰

Ancak daha sonra İtalya hükümeti Türkiye'ye müracaat ederek 11 Mayıs'ta sona erecek olan Türkiye-İtalya ticaret antlaşmasının yürürlükte

⁸⁵ Cumhuriyet, 14 Mayıs 1949, s.1.

⁸⁶ Cumhuriyet, 3 Kasım 1949, s.1,4.

⁸⁷ Uzgel, a.g.m., s.495.

⁸⁸ Ulus, 20 Ocak 1949, s.2.

⁸⁹ Ulus, 7 Mayıs 1949, s.2.

⁹⁰ BCA, 030.01.02/119.49.6.

kalmasını teklif etmiştir. Bu teklifin Türkiye tarafından da uygun bulunmasının ardından antlaşma bir müddet uzatılmıştır.⁹¹

Bu arada bir süredir yapılmakta olan Ankara- İstanbul- Atina-Roma hava hattı tamamlanmıştır. Bu münasebetle Havayolları İdaresi tarafından açılan bu yeni hat üzerinden 21 Nisan tarihinde bir Türk uçağı Roma'ya hareket etmiştir.⁹² Türkiye ile İtalya arasında yapılacak hava servisleri antlaşmasına esas teşkil edecek olan teknik ve idari şart ve konuları mahallinde tespit etmek ve uçak personelinin sefer başlamadan tecrübe uçuşu yapmalarını sağlamak üzere Roma'ya gönderilecek olan Devlet Havayolları Genel Müdür Vekili Nejat Atsan ile tayyare teknisyeni Ragıp Gönen ve motor teknisyeni Fikri Ersan'a gündelik verilmesi, Bakanlar Kurulunca 4/02/1949 tarihinde kararlaştırılmıştır.⁹³ 26 Kasım 1949 tarihinde Türk hükümeti ile İtalya hükümeti arasında akdi takarrür etmiş bulunan Hava Ulaştırma antlaşmasına dair bir süredir devam eden müzakereler sona ermiş ve iki tarafın mutabık kaldıkları metin, Dışişleri Bakanlığı'nda Türkiye adına Umumi Katip Büyükelçi Don Renato Prunas tarafından imza edilmiştir. Milletlerarası sivil havacılığa sair Chicago sözleşmelerinden mühlhem olan bu antlaşma iki dost memleket arasında muntazam hava seferlerinin kurulmasını sağlayacaktır.⁹⁴

4.4.3. Sosyal ve Kültürel İlişkiler

İtalyan kültürünü daha yakından görmek maksadı ile Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu talebelerinden bir grup, sömestr tatilini geçirmek üzere 4 Şubat tarihinde İstanbul vapuru ile İtalya'ya bir seyahat düzenlemişlerdi.⁹⁵ Ancak Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nun düzenlediğı İtalya seyahati Maliye Bakanlığı'nın döviz tahsis etmemesi üzerine geri kalmıştı. Federasyon, İtalya seyahatine iştirak etmek için müracaat edenleri davet etmektedir. Bu münasebetle Federasyon Başkanlığı yayınladığı bir beyannamede şöyle demektedir; *“İtalya seyahati, bir tetkik seyahati olacaktır. Türk talebe kafilesinin İtalya'ya gitmesine mukabil İtalyan talebeleri de Türkiye'ye geleceklerdi. Müteakabiliyet esasına dayanan seyahatimizde bizim için döviz kaybı değil, belki de kazanç olacaktır. Bu seyahatimizin mümkün olmaması, bizi memleketler arasında kabul edilmiş bulunan talebe mübadelesi anlaşmasını tahakkuk ettirmemek mevkine dönüştürmüştür.”*⁹⁶ Bu gelişmenin ardından seyahat gerçekleşmiştir Bu

⁹¹ Ulus, 9 Haziran 1949, s.3.

⁹² Ayın Tarihi, 21 Nisan 1949, c.61, s.6.

⁹³ BCA, 030.18.01.01./ 118.96.13.

⁹⁴ Cumhuriyet, 26 Kasım 1949, s.1,3.

⁹⁵ Son Saat, 3 Şubat 1949, s.2.

⁹⁶ Cumhuriyet, 15 Ağustos 1949, s.2.

münasebetle, İtalya Dış Münasebetler Akademik Komitesi, beş Türk gencinin Roma'da tahsilini üzerine alacağını bildirmiştir.⁹⁷

Milletlerarası 27'inci Milano fuarı 1949 yılında Türkiye'nin katılımına şahit olmuştur.⁹⁸ Ayrıca 1949 yılında Türkiye'yi birçok İtalyan gemisi ve uçağı ziyaret etmiştir. Buna göre, eylül ayında 29 kişilik İtalyan hava okulu subay ve talebelerinden oluşan bir grup İstanbul'a gelmiştir.⁹⁹ 40 subay, 700 öğrenci ve eri bulunan İtalyan donanmasına mensup Monteccuoli mektep gemisinin, 13-17 Eylül tarihleri arasında İzmir'e ve 18-23 Eylül tarihleri arasında da İstanbul'a gelmesine ve Türk sularıyla adı geçen limanda telsizleriyle haberleşmesine izin verilmesine 6 Haziran 1949 tarihinde Bakanlar Kurulunca kararlaştırılmıştır.¹⁰⁰

4.5. 1950 Yılında Türk- İtalyan İlişkileri

4.5.1. Siyasi İlişkiler

Türk-İtalyan ilişkileri hakkında görüşmelerde bulunmak amacıyla, 7 Şubat tarihinde Roma'ya giden Türkiye Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadık Sadak, burada Türkiye'nin Roma büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur ve elçilik erkanı tarafından karşılanmıştır.¹⁰¹

İtalya ile Türkiye arasında birçok ticaret antlaşması imzalanması rağmen, uzun zamandır bir dostluk antlaşmasının imzalanmamış olması sebebiyle yeni bir antlaşmanın imzalanması ihtimal dahiline girmiştir. Yetkili diplomatik çevreler, Akdeniz Bölgesi'nde komünist aleyhtarı bir blok teşkilini göz önünde tutan umumi planın bir kısmı olarak, Roma'da Türkiye ile İtalya arasında bir dostluk paktı imzalanmasının muhtemel olduğunu beyan etmişlerdir. İtalyan Dışişleri Bakanlığı'nın bir sözcüsü de Türk-İtalyan Dostluk Paktı'nın Roma'da imzalanacağını teyit etmiştir.¹⁰²

Bu haberlerden sonra Türk Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadık Sadak Roma'ya gitmiştir. 24 Mart tarihinde Sadak, önce İtalyan Dışişleri Bakanı Kont Carlo Sforza'yı daha sonra İtalyan başbakanı De Gasperi'yi ziyaret etmiştir. Chigi Sarayı'nda Türk-İtalyan Dostluk, Sulh ve Adli Uzlaşma Antlaşması, Türkiye adına Necmeddin Sadak, İtalya adına da Carlo Sforza tarafından, tasdik edilmek üzere 24 Mart 1950 tarihinde imzalanmıştır.¹⁰³ (Antlaşma, İtalyan kabinesi tarafından tasdik edilmek üzere 24 Haziran 1950 tarihinde parlamentoya gönderilmiştir) Antlaşma ile ilgili Reuter Haber Ajansı'na beyanatta bulunan Sadak: “ *İtalya ile Türkiye arasında*

⁹⁷ Tan, 2 Kasım 1949, s.2.

⁹⁸ Son Saat, 3 Mayıs 1949, s.2.

⁹⁹ Akşam, 1 Eylül 1949, s.2.

¹⁰⁰ BCA, 030.18.01.02/119.16.16.

¹⁰¹ Ayın Tarihi, 7 Şubat 1950, c.63, s.42.

¹⁰² Hürriyet, 3 Mart, 1950, s.1,4.

¹⁰³ Ulus, 24 Haziran 1950, s.1.

*bir dostluk antlaşmasının imzalanmasını, iki memleket arasında mevcut münasebetleri takviye edecektir. Bunun da Akdeniz’de barış ve güveni takviyeye çok yardım edeceğine eminim” demiştir.*¹⁰⁴ Türk- İtalyan Dostluk Antlaşması, iç kamuoyunda olduğu kadar, dış kamuoyunda da büyük ses getirmiştir. Diplomatik müşahitler, Türkiye ile daha önce imzalanan dostluk antlaşmasından daha sağlam bir sözleşme imzalanmasını arzulandığını fakat şimdilik bunun mümkün olmayacağını söylemektedir. Aynı müşahitler, İtalya ile Türkiye’nin diğer bütün Akdeniz memleketlerinin muhtemel askeri bir ittifakla kendilerine katılacaklarını ümit ettiklerini söylemekte fakat İspanya, Arnavutluk ve Yugoslavya’nın durumlarının muhtemel bir Akdeniz ittifakına şimdilik engel teşkil ettiğini söylemektedirler.¹⁰⁵

Bu arada imzalanan dostluk antlaşmasının ardından İtalya hükümeti ile bir kültür antlaşması akdi ve hazırlanacak metinleri imza etmek üzere Dışişleri Bakanlığı’na 28 Eylül 1950 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından yetki verilmiştir.¹⁰⁶

4.5.2. Ticari İlişkiler

1950 yılında İtalya’dan %4.7 oranında yapılan ithalata karşılık, %5.5 oranında ihracat yapılmıştır.¹⁰⁷ Ancak bu oranlar yetersiz gelmiş olacak ki her iki ülke yetkilileri ithalat ve ihracat değerlerinin yükseltilmesine çalışmaktadır. Bu münasebetle Ticaret Bakanlığı İtalya’dan ithal edilmek üzere pamuk ipliği lisansı vermiştir. Ancak bu durum piyasada alakadar fabrikatörler arasında endişe yaratmıştır.¹⁰⁸ Çünkü bu pamuk ipliklerinin fiyatlarının ucuzluğu ve kalite üstünlüğü dolayısıyla, yerli malları rekabet edemeyecek durumdadır. İthal malların fiyatları 23.50-25.50 kuruş arasında oynamaktadır. Yerli malları ise 8 numara 18.95, 12 numara 21.50 ve 20 numara 26.32 kuruştur.¹⁰⁹

İtalya ile olan ticari ilişkileri geliştirmek maksadı ile yapılmış olan Türk-İtalyan ticaret ve ödeme antlaşmasının bütün gayretlere rağmen işleyememesi Türk yetkililer de üzüntü yaratmaktadır. İtalya’nın Türkiye’den alacak madde bulamaması, bu antlaşmanın işlememesinde başlıca amildir. Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı, bu antlaşmayı işler bir hale getirmek için yeniden teşebbüse geçmiştir.¹¹⁰

İstanbul Ticaret Odasına göre de İtalya ile olan ticaret antlaşması 1947 yılında %50 aleyhte netice vermiştir. 1949 yılında aleyhteki netice %30

¹⁰⁴ Aynı Tarihi, 24 Mart 1950, c.63, s.142.

¹⁰⁵ Ulus, 26 Mart 1950, s1,8.

¹⁰⁶ BCA, 030.18.01.02./123.75.20.

¹⁰⁷ Uzgel, a.g.m., s.495.

¹⁰⁸ Milliyet, 17 Şubat 1950, s.2.

¹⁰⁹ Milliyet, 17 Şubat 1950, s.2.

¹¹⁰ Cumhuriyet, 17 Şubat 1950, s.2.

balığ olduğundan telaşa düşen İstanbul Ticaret Odası Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'na gönderilmek üzere bir rapor hazırlamıştır. Oda tarafından hazırlanan raporda bir ay sonra İtalya ile yeni ticaret antlaşması yapılacağından bu hususların göz önüne alınarak daha verimli bir antlaşma vücuda getirilmesi talebinde bulunmaktadır.¹¹¹

Bu arada Türkiye ile İtalya arasında 25 Kasım 1949 tarihinde Ankara'da akit ve imza edilip, 6 Şubat 1950 tarihinde TBMM'ce onaylanmış olan Hava Ulaştırmaları Antlaşması, 16 Şubat 1950'den itibaren yürürlüğe girmiştir.¹¹²

4.5.3. Sosyal ve Kültürel İlişkiler

Türk- İtalyan dostluğunun bir örneği olarak, Eskişehir'in uğradığı sel felaketi sebebiyle İtalyan büyükelçisi Don Renato Prunas, Türk Dışişleri Bakanı'na gönderdiği bir mektupla gerek hükümetinin gerek şahsının bu felaketten duydukları derin teessürü bildirmiştir.¹¹³

Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle 29 Ekim gecesi Roma radyosunda İtalya Hariciye Müsteşarı ve Türk büyükelçisi birer hitabede bulunarak Türk- İtalyan dostluğuna vurgu yapmışlardır.¹¹⁴

5. Sonuç

20. yüzyıl dünya devletlerinin sömürge elde ederek yayılma politikalarının doruğa çıktığı, dünya haritasının yeniden çizildiği bir yüzyıl olmuştur.

19. yüzyıl sonlarında ulusal birliğini sağlayan İtalya da, 20. yüzyılda değişmekte olan dünya süzeni içerisinde yerini almıştır. Ve bir Akdeniz devleti olarak hedefini, dağılmakta olan Osmanlı Devleti üzerinde yoğunlaştırmıştır. Bu sebeple I. Dünya Savaşı'na giren ancak savaş sonrasında galip devletler içinde yer aldığı halde müttefiki olan İngiltere ve Fransa'nın kendisine vaat ettikleri İzmir'i Yunanistan'a vermeleri karşılığında emperyalist politikalarına bir süre ara veren İtalya, görünüşte dostça gerçekte ise çıkarlarına göre hareket etmiştir. Bu doğrultuda Güneybatı Anadolu bölgesine yerleşen İtalya, burada sergilediği dostça tutumlar nedeniyle bölge halkının sevgisini ve empatisini kazanmıştır. Ancak Mustafa Kemal önderliğindeki Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasıyla diğerleri gibi İtalya da yerleştiği bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır.

¹¹¹ Yeni Sabah, 20 Haziran 1950, s.2.

¹¹² Ayın Tarihi, 16 Şubat 1950, c.63, s.3.

¹¹³ Ayın Tarihi, 17 Mart 1950, c.63, s.14.

¹¹⁴ Cumhuriyet, 30 Ekim 1950, s.1,3.

Yeni Türk devletinin kurulması ile zamanla İngiltere ve Fransa gibi devletlerle sorunlar çözüldükten, Milli Mücadele yıllarının dost devleti İtalya ile durum tersine dönmüştür. Bunun en büyük sebebi, İtalya'da emperyalizmi bir devlet politikası haline getiren Benito Mussolini liderliğindeki faşist rejimin İtalya'ya hakim olmasıdır. Cumhuriyet Türkiye'si ile Mussolini İtalya'sının ilişkilerinde yakın geçmişte İtalyan isteklerinin sağlanmamış olması İtalya açısından belirleyici bir faktör olmuştur. Faşist İtalya, Antalya ve çevresini "Kızıl Elma" olarak görünürken, genç Türkiye Cumhuriyeti, iki savaş arası dönemde dış ilişkilerini İtalya'ya göre ayarlamak zorunda kalmış ve bu ülkeye hep güvensizlik beslemiştir. Lozan'dan sonra ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile birlikte Türk İtalyan ticari ilişkileri önemli bir gelişme göstermiş sayılabilir. Ancak siyasi ilişkiler 1928'e kadar aynı görüntüye sahip olmaktan uzak kalmıştır. Bunun da başlıca sebebi, Mussolini İtalyası'nın daha ilk günden "Roma İmparatorluğu"nu canlandırmak için sömürgecilik ve yayılma politikasına ağırlık vermesi ve öncelikle Doğu Akdeniz'i seçmiş olması nedeni ile Anadolu'yu işgal için harekete geçeceğine dair çıkan söylentiler Türkiye'de kaygı ile karşılanmıştır. Eski Roma İmparatorluğu'nu diriltmek ve tüm Akdeniz'e sahip olmak arzusunda olan Mussolini'nin yayılmacı emelleri 1922-1939 yılları arasında kendini sıkça göstermiş ve İtalya'yı İkinci Dünya Savaşı'na giden yola sokmuştur. İtalya'nın Habeşistan'ı işgali Arnavutluk ve Yunanistan'a saldırması ile sıranın kendisine geldiğini düşünen Türkiye'nin amacı bir yanda İngiltere ve Fransa, bir yanda da SSCB ile dostluğunu sürdürmek olmuştur. Büyük umutlarla girdiği İkinci Dünya Savaşı'nda beklediğini bulamayan İtalya, savaşta yenildiği gibi lideri Mussolini ve faşist rejim de tarih içerisinde yok olmuştur.

Bundan sonra İtalya ve Türkiye arasındaki dostça ilişkiler siyasi ve ticari ilişkilerde olduğu kadar sosyo-kültürel ilişkilerde de kendini göstermiş ve İtalya Türkiye'nin vazgeçilmez bir ortağı olmuştur. 1946-1950 yılları arasında Türkiye ile İtalya arasındaki siyasi ilişkiler artmış; karşılıklı üst düzey ziyaretlerin yapılmıştır. Bakan, başbakan ve cumhurbaşkanı düzeyinde yapılan bu ziyaretler, karşılıklı dostluk ve güveni pekiştirmiştir. Bu dönemin başka bir özelliği de yukarıda bahsedildiği gibi sadece siyasi değil, ticari ve kültürel ilişkilerin de hızla gelişmesidir. İkinci Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılan İtalya, savaş sonrası dönemde kurulan yeni dünya düzeninde yerini alma politikası takip etmeye başlamıştır. Türkiye ile imzalanan dostluk antlaşması ve ticaret antlaşmaları da bu politikanın sonucudur.

Kaynakça

Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, 030.18.01.02/112.89.13.

BCA, 030.10.00/239.613.29.

BCA, 030.18.01.02./117.53.20.

BCA, 030.18.01.02./117.66.13.

BCA, 030.18.1.2./117.51.14.

BCA, 030.01.02/119.49.6.

BCA, 030.18.01.02./119.16.16.

BCA, 030.18.01.01./ 118.96.13.

BCA, 030.18.01.02./123.75.20.

TBMM Tutanak Dergisi

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII,c.16-1, ss.56-58.

Sürelî Yayınlar

Akşam

Ayın Tarihi

Cumhuriyet

Gece Postası

Hürriyet

Milliyet

Son Posta

Son Saat

Tan

Ulus

Vakit

Yeni Gazete

Yeni Sabah

Kitaplar- Makaleler- Tezler

Armaoğlu, Fahri, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınevi, İstanbul 1983.

Ataç, Kaan Kutlu, “2. Dünya Savaşı Sonrası Sovyet Tehdidi ve Türkiye (1945-1946)”, *CTAD*, Yıl:13, Sayı:25, Bahar 2017, s.182-212.

Atıcıoğlu, Eyüp, *Cumhuriyet Gazetesinde Türk-İtalyan İlişkileri*, Basılmamış Lisans Tezi, Manisa 2002.

Çelebi, Mevlüt, “Antalya Bölgesi’nde İtalyan Arkeoloji Heyetleri”, *ADALYA X*, 2007, s.12-16.

Çelebi, Mevlüt, *Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002.

Çelebi, Mevlüt, “Atatürk Dönemi Dış Politikasında İtalya Faktörü”, *Türkler Ansiklopedisi*, c.16. Ankara 2002 .

Deringil, Selim, *Denge Oyunu*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2003.

Gönlübol, Mehmet ve Sar, Cem, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Ankara Ün. Siy. Bil Fak.Yayınları,Ankara 1969.

Grassi, Fabio, *İtalya ve Türkiye Sorunu (1919- 1923)*, Yapı Kredi Yayınları. İstanbul 2003.

Guichonnet, Paul, *Mussolini ve Faşizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

Gündoğan, Kadir, *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türk-İtalyan İlişkileri*, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1990.

Güzel, Hasan Tevfik, “Hasta Adam” Osmanlı Devleti Karşısında Başarılı Bir İtalyan Diplomasi Örneği: Trablusgarp Savaşı”, *VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical Researches*, Mart/March 2017, Yıl/Vol. 2, No. 1, ss. 79-118.

Karabekir, Kazım, *İngiltere, İtalya ve Habeş Harbi*, Emre Yayınları, İstanbul 2000.

Köstüklü, Nuri, *Milli Mücadele’de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999.

Köstüklü, Nuri, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, c.II. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002.

Özgiray, Ahmet. (1990). “Türk-İtalyan Siyasi İlişkileri”. *Ege Ün. Tarih İncelemeleri Dergisi*.

Özgül, Cemil, *Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'daki Çalışmaları*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları Ankara 1989.

Sander, Oral, *Siyasi Tarih*, İmge Kitabevi, Ankara 1989.

Sertel, Savaş, “İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye’de Yürütülen Casusluk Faaliyetleri” *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2016, ss.95-124.

Uzgel, İlhan, “Batı Avrupa İle İlişkiler” *Türk Dış Politikası*. (1919-1980), Ed. Baskın Oran, c.I, İletişim Yayınları, İstanbul 2004. İletişim Yayınları.

Weisband, Edward, *II.Dünya Savaşı ve Türkiye*, Örgün Yayınevi, İstanbul 2002.

<http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/CANTEMUR-T%C3%BCrkan-T%C3%9CRK%C4%B0YE-%C4%B0TALYA-%C4%B0L%C4%B0C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0-1930-1950.pdf>
(son erişim tarihi: 29.07.2018).